

Juhlajulkaisu
Esko Hoppu
1935 – 15/1 – 2005

Toimittajat

Heikki Halila

Mika Hemmo

Lena Sisula-Tulokas

Tilausosoite

Suomalainen Lakimiesyhdistys

Kasarmikatu 23 A 17

00130 Helsinki

p. (09) 6120 300

f. (09) 604 668

sly@lakimies.org

www.lakimies.org

© 2005 Suomalainen Lakimiesyhdistys ja kirjoittajat

Kannen ja taiton suunnittelu: Heikki Kalliomaa

Esko Hopun valokuva s. VII Atelier Nyblin

ISSN 0356-7222

ISBN 951-855-239-8

Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2005

Timo Esko

Asianajajaetiikasta ja asianajajaliiton kurinpitomenettelystä

Eräitä käsitteisiin liittyviä kysymyksiä

Asianajajaetiikkaa, asianajajien eettisiä sääntöjä ja asianajajaoikeutta koskeva keskustelu on viime aikoina ollut suhteellisen vilkasta. Esimerkiksi Helsingin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa on jo useina lukuvuosina pidetty aineopintoihin kuuluvia asianajajaoikeuden luentoja ja Asianajajaoikeuden Kilta on kiltavanhimpansa Jukka Peltosen johdolla tulossa 12. istuntoonsa syksyllä 2004. Tiedekunnan luennoitsijat ja Killan tilaisuuksien puhujat korostavat säännönmukaisesti käsittelevänsä asianajajien eettisiä sääntöjä, vaikka yleisotsikkona käytetäänkin erityiseen oikeudenalaan viittaavaa asianajajaoikeutta ja vaikka asianajajaoikeuden yliopistollinen luentosarja on kytketty prosessioikeuden – ei esimerkiksi yleisen oikeustieteen – yhteyteen.

Dosentti Terho Pursiainen on esitelmässään Asianajajaoikeuden Killan ensimmäisessä kokouksessa syksyllä 2000 mielenkiintoisella tavalla pohtinut näitä käsitteitä.¹ Hän toteaa esitelmään perustuvassa artikkelissa mm. seuraavan (s. 42 s.):

”Moraali vaatii tavallisesti lain noudattamista. Luottamuksen olot eivät säily yhteiskunnassa, jossa lakien rikkominen vastuuseen joutumatta on mahdollista ja vallankaan yleistä. Lain rikkominen on perusluottamuksen sabotointia [vastaan]² ja siis epämoraalinen teko. Tämä on yleinen sääntö.³

¹ Ks. Pursiainen, Ammattien etiikka, Defensor Legis 2001, s. 313 ss.

² Poistokorjaus T.E:n tekemä.

³ Moraalin ja etiikan suhteesta ks. esim. Laitinen – Launis – Wennberg, Johdatus lakimiesetiikkaan, Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Kokoomateosten sarja B:9, Turku 2000, s. 11: ”Moraali on peruskäsite, joka vaikuttaa kaikkien yksilöiden toimintaan. Yksinkertaistaen moraalilla tarkoitetaan ihmisten ajattelu- ja toimintatapoja. Kaikilla ihmisillä on moraali, joko tiedostettu tai tiedostamaton. Se ohjaa yhdessä tosiasioiden kanssa arvioitamme, päätöksiämme ja tekojamme. Tiedostettua, kriittistä moraalila kutsutaan moraalioipiksi tai moraalifilosofiaksi eli etiikaksi. Vaikka kaikilla yksilöillä on moraali, kaikilla ei ole tietoista etiikkaa. Etiikka on siis toisella abstraktiotasolla kuin moraali. Moraali on etiikan kohde, objekti.” Moraalin ja lain suhde ei ole näin selkeästi määriteltävissä. Em. teoksessa (s. 50) todetaan tästä aiheesta mm.: ”Yksi oikeusfilosofian keskeisempiä kysymyksiä on se, onko lain ja moraalien välillä käsitteellistä yhteyttä. Luonnonoikeusteoreetikot, kuten *Aristoteles*, *Tuomas Akvinalainen* ja *John Finnis* ovat vastanneet tähän kysymykseen myöntävästi. Sen sijaan nykyisin vallalla oleva positivistinen näkemys vastaa kysymykseen jyrkän kieltävästi. Positivismia edustavat sellaiset teoreetikot kuin *John Austin*, *Hans Kelsen* ja *H.L.A. Hart*.” Yksi etiikan eli siis moraalifilosofian uusimmista perusteoksista meillä on Timo Airaksinen, *Moraalifilosofia*, WSOY, Juva 1987.

Ammattia sääntelevän säännösten satunnaisten kohtien sisällyttäminen ammattieettiin julistuksiin on oikeastaan tyylivirhe. [—]

Asianajajaetiikassa on samanlaisia käsitteellisiä ongelmia. Ammattia sääntelevien normien erittely on pikemminkin juridiikkaa kuin etiikkaa.

Ammattia ulkoapäin määrittelevien normien mukaan ottoa ammattieettiin julistuksiin voi toki puolustaa sillä, että niistä on hyvä muistuttaa. Samalla kuitenkin vaarannetaan ero⁴ voimassa olevan laillisesti velvoittavan säädöksen ja ammattieettisen normin välillä. Edellinen on ammatille annettua arvomaailmaa, jolla se vastaa yhteiskunnan ammatille osoittamaan luottamukseen.

Etiikan vaatimukset sanan varsinaisessa mielessä vasta alkavat siitä, mihin lain vaatimukset loppuvat. Laki jättää yksilölle luottamusvapautta, jota hän voi käyttää moraalisesti tai moraalittomasti. On olemassa siis moraalittomia laillisia tekoja. Se, joka kohtelee toista kuin esinettä toimii usein laillisesti mutta kuitenkin aina moraalittomasti: Kantin kategorisen imperatiivin vastaisesti. Moraalitonta on myös sitoumuksen noudattamatta jättäminen. Ammattieettinen koodi velvoittaa ammattilaista moraalisesti, vaikka se muutoileekin vain kyseisen ammatin piirissä olevan ja vain sitoutuneita velvoittavan arvomaailman.”

Eettinen järjestelmä on sikäli heikko, että sen tukena ei määritelmän mukaan ole ulkopuolista sanktiojärjestelmää, jollaiseen vahvistetussa järjestyksessä valmisteltu laki nojautuu. Kuitenkin eettinen ja varsinkin ammattieettinen järjestelmä on tosiasialliselta sitovuudeltaan lain säädännäisiä normeja vahvempi, sillä se perustuu profession⁵ jäsenten omaksumaan yhteiseen arvomaailmaan. Sen noudattamista valvovat profession jäsenet ja sen rikkomisen ankarin seuraamus on koko ammatillisen statuksen menettäminen: profession ulkopuolelle joutuminen. Eettinen koodeksi ei myöskään ole muutettavissa viranomaisen tai lainsäätäjän nopealla asiaan puuttumisella, vaan se on luonteeltaan kestävämpi ja staattisempi. Tätä eettisen järjestelmän luonnetta on juristin usein vaikea ymmärtää.

Pursiaisen maininta ammattia sääntelevän säännösten satunnaisten kohtien sisällyttämisestä ammattieettiin julistuksiin on asianajaja-alalla todennettavissa, kun tarkastellaan rinnakkain meidän asianajajakimme (496/58) ja asianajajaliiton liittokokouksen vuonna 1972 vahvistamien, hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeitten (tapaohjeet, TO) keskinäistä suhdetta. On ensinnäkin huomattava, että laissa on alusta alkaen, ja siis jo ennen vuoden 1972 tapaohjeiden vahvistamista säädetty, että asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä *kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa* (AAL 5 §:n 1 mom., kurs. TE:n). Tapaohjeissa puolestaan on useita viittauksia lain säännöksiin ja joissakin TO:n kohdissa on jopa lainattu suoraan lain sanamuotoja.

⁴ Tämän sanan lisäys T.E.

⁵ Profession käsitteestä ks. Pursiainen, DL 2001 s. 31. Eettisen järjestelmän ja tietyn identiteetin omaavan ammattikunnan välisellä yhteydellä on tärkeä merkitys järjestelmän toimivuuden kannalta. Asianajajakunta, samoin kuin lääkärinkunta, on epäilemättä sellainen professio, jonka piirissä eettinen järjestelmä toimii ja joka sellaista suorastaan vaatii. Koko Suomen lakimieskunta taas lieene tässä suhteessa liian heterogeeninen kokonaisuus. Kuitenkin Suomen Lakimiesliiton valtuuskunta on vuonna 1995 hyväksynyt Lakimiehen eettiset ohjeet, joiden tehtävänä on määrittää yleisesti kaikkia lakimiestehtävissä toimivia velvoittava hyvä lakimiestapa. Ohjeet ovat suppeat ja yleisluontoiset, eikä niihin liity mitään organisoitua tai muutakaan tosiasiallista valvontajärjestelmää.

Esimerkiksi tapaohjeitten 2 §:n 1 momentissa määrätään AAL 5 §:n 1 momentin tapaan, että ”Asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää kaikki hänelle uskotut tehtävät”. Mielenkiintoinen on tässä suhteessa myös asianajajan vaitiolovelvollisuutta koskevan TO 19 §:n 1 momentin yleisluontoinen viittaus: ”*Sen lisäksi, mitä laissa säädetystä vaitiolovelvollisuudesta johtuu*, asianajaja on velvollinen pitämään omana tietonaan kaiken, mitä hän asiakas-suhteensa nojalla on saanut tietää päämiehestä ja tämän oloista.” (kurs. T.E:n)

Tällaisista ”tyylivirheistä” tuskin on suurempaa käytännön haittaa. Kysymys on eri luokkiin kuuluvien järjestelmien osittaisesta yhdistämisestä, mikä kyllä on omansa hämärtämään ajattelua. Eräänä seurauksena yhdistämisestä on, että eettisen järjestelmän valvontaa ajatellen perustetun valvonta-aparaatin piiriin tulee myös lakiin perustuvia velvoitteita. Niittenkin rikkomisesta, tosin eettiseen järjestelmään sisällytettynä, saattaa seurata viimeksi mainitun mukainen seuraamus.

Mielenkiintoinen on kysymys siitä, voidaanko ja missä määrin lakiin perustuvia velvoitteita koskevassa sanktiojärjestelmässä, kuten rikosprosessissa yleisissä tuomioistuimissa määrätä rangaistusseuraamuksia sen perusteella, että asianomainen on toiminut vastoin professionsa eettisiä ohjeita. Asia nousi esiin yleisessä keskustelussa vuonna 2003. Tuolloin Oikeustoimittajat ry ilmoitti pitävänsä virheellisenä menettelynä, kun journalistia koskevassa oikeudenkäynnissä oli langettavan tuomion perusteeksi saatettu vedota Journalistin ohjeitten määräyksiin.⁶ Asiassa lienee otettava sellainen kanta, että vaikka pelkkä profession eettisten ohjeitten vastainen toiminta sinänsä ei voi olla yleisessä tuomioistuimessa rangaistavaa, voidaan esim. eettisissä ohjeissa asetetut huolellisuusvelvoitteet ottaa huomioon silloin, kun tarkastellaan rangaistussäännöksessä asetetun huolellisuustason täyttymistä. Yhteisesti hyväksytyjä eettisiä ohjeita parempaa mittapuuta on vaikeata osoittaa. Merkille voidaan toisaalta panna, ettei esim. tuottamuksellista virkavelvollisuuden rikkomista koskevassa rikoslain 40 luvun 10 §:ssä viitata hyvään virkamiesta-paan⁷, vaan rangaistuksen edellytyksenä on, että virkamies on rikkonut *virkatöiminnassa noudatettaviin säännöksiin tai määräyksiin* perustuvan virkavelvollisuutensa (kurs. T.E:n).

Asianajajan vastuuseen ja valvontaan liittyviä jaotteluita

Asianajajaliiton valvonta- ja kurinpitojärjestelmä kuuluu asianajajien ammatilliseen valvontaan.⁸ Ammatillisen valvonnan käsitettä on useasti käytetty ja selostettu varsinkin vuodelta

⁶ Suomen Journalistiliitto on vuonna 1992 on vahvistanut Journalistin ohjeet journalistisen työskentelyn itsesääntelyn ohjeistoksi. Yllä viitatussa keskustelussa oli kysymys myös Julkisen Sanan Neuvoston (JSN) päätösten käyttämisestä samassa yhteydessä. Katso esim. Oikeus-lehden Keskustelua-osastossa julkaistuja AA Markku Salon kirjoitusta (Oikeus 2003 s. 201 s.) sekä Oikeustoimittajat ry:n (Jarkko Sipilä ja Susanna Reinboth) vastausta siihen (Oikeus 2003 s. 309 s.). Salon mielestä on luonnollista hakea Journalistin ohjeista ja JSN:n ratkaisuksista vastausta siihen, onko lehtijuttu hyvän tavan vastainen. Oikeustoimittajat ry puolestaan korostaa, että hyvää journalistista tapaa ei voida käyttää tuomioistuimissa perusteena sananvapauden rajoittamiselle, koska laissa ei ole näin säädetty. Jos hyvän journalistisen tavan vastaisesta toiminnasta tuomittaisiin rangaistukseen, perustuisi rangaistus menettelyyn, jonka laki sallii, mutta josta journalistit ovat itse päättäneet pidättäytyä.

⁷ Virkamiesetiikasta ks. ed. alav. 3 mainittua Laitisen, Launiksen ja Wennbergin teosta s. 83 ss.

⁸ Ks. asianajajien valvonta- ja kurinpitojärjestelmästä Ylöstalo – Tarkka, Asianajajan käsikirja, kuudes laitos,

1985 olevassa Asianajajien valvontatyöryhmän mietinnössä.⁹ Mietinnössä (esim. s. 8 ja 18) on asianajajan vastuu jaettu kolmeen eri luokkaan: rikosoikeudelliseen, siviilioikeudelliseen ja ammatilliseen. Näistä kaksi ensiksi mainittua, mutta ei siis viimeksi mainittu, tarkoittaa oikeudellista vastuuta.

Rikosoikeudellisesta vastuusta on mietinnön mukaan säädetty lähinnä rikoslain 38 luvussa (epärehellisyysrikokset), kun taas siviilioikeudellinen vastuu perustuu vahingonkorvaussäännöksiin ja tarkoittaa toteutuessaan korvausvastuuta. Oikeudellinen vastuu toteutetaan yleensä tuomioistuimessa, mutta on huomattava, että luonnolliselle henkilölle tarjotut asianajajapalvelut täyttävät myös kulutushyödykkeen määritelmän sellaisena kuin se on kuluttajansuojalaissa (L 38/1978, 1 luvun 3 § sellaisena kuin se on muutettuna laissa 16/1994). Päämiehen ja asianajajan välinen erimielisyys voi näin tulla käsiteltäväksi myös kuluttajaviranomaisissa.¹⁰

Asianajajien valvonnassa sellaisena kuin asianajajaliitto sitä harjoittaa toteutetaan taas ammatillista vastuuta. Mietinnössä todetaan nimenomaisesti, että ammatillista velvollisuutta valvottaessa ei voida käsitellä siviilioikeudelliseen tai rikosoikeudelliseen vastuuseen kuuluvia vaatimuksia. Ammatillisesta vastuusta voidaan käyttää myös nimitystä eettinen tai moraalinen vastuu.

Ammatillisen vastuun toteuttamisen uskottavuudesta ja organisoinnista

Asianajajakunnan itsehallintoperiaatteesta on johdettu kanta, jonka mukaan asianajajien ammatillinen valvonta on alun pitäen uskottu asianajajaliiton hallitukselle ja niin muodoin pelkästään asianajajien itsensä käsiin.¹¹ Liiton hallituksen työtaakan kasvettua annettiin 1982 toteutetulla asianajajalain muutoksella (368/82) hallitukselle mahdollisuus osoittaa kurinpito-

WSOY Porvoo 2000, s. 101 ss., Hoppu, Kurinpitomenettelystä Suomen Asianajajaliitossa, DL 1977 s. 71 ss., Huttunen, Asianajajien kurinpitomenettelystä, teoksessa Asianajajan työkentältä, SAL 75 vuotta Juhlakirja 1994, Jyväskylä 1994, s. 122 ss. sekä Ojala, Eräitä kurinpidollista menettelyä ja palkkiorita-asian välimiesmenettelyä koskevia näkökohtia, DL 1997 s. 659 ss.

⁹ Asianajajien valvontatyöryhmän mietintö. Jukka Pasanen (pj), Eero Sutinen, Hannu Taimisto, Erkki-Juhani Taipale, Olli Tarkka (siht.). Oikeusministeriö, Oikeushallinto-osaston julkaisusarja 2/85, Helsinki 1985. Työryhmän tuli selvittää asianajajien valvonta- ja kurinpitojärjestelmän kehittämisen tarvetta sekä tehdä asiassa tarpeelliset ehdotukset. Mietintö ei sellaisenaan johtanut välittömiin lainsäädäntötoimiin.

¹⁰ Siihen liittyen ks. Klaus Viitasen väitöskirjaa Lautakuntamenettely kuluttajariitojen ratkaisukeinona, Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 240, Jyväskylä 2003.

¹¹ Ks. Asianajajan käsikirja (ed. alav. 8) s. 114. Em. Asianajajien valvontatyöryhmän mietinnössä (s. 30) on tätä näkökohtaa perusteltu mm. seuraavasti: ”Asianajajaliiton harjoittama valvonta takaa, että asianajajien ammattietiikan säännöt ovat lähtöisin heidän omasta keskuudestaan ja perustuvat siis ammatissa yleisesti noudatettuun tapaan. Omaehtoisuus vaikuttaa, että valvonnan kohteet, asianajajat myös vastaisuudessa arvostavat ja kunnioittavat toimintaa ja ratkaisuja.” Työryhmän havaintojen mukaan ”asianajajien ammatillinen valvonta Suomessa on asianmukaisesti järjestetty ja valvonta on sekä tiukkaa että tasapuolista”. Niissä tapauksissa, joissa valittaminen kurinpitoasiassa annetusta ratkaisusta on mahdollista, valituksen ratkaisee kuitenkin tuomioistuin, Helsingin hovioikeus, jonka kokoonpano ei poikkea normaalista. Asianajajien ”ensi asteen” valvontaan liittyviä tehtäviä on myös valtioneuvoston oikeuskanslerilla, tuomioistuimella ja konkurssiasiamiehellä. Eduskunnan oikeusasiamies valvoo muitten virkamiesten ohella myös yleisiä oikeusavustajia. Toisaalta yleiset oikeusavustajat ovat myös asianajajaliiton harjoittaman valvonnan alaisia. Merkille voidaan panna, että kuluttajansuojajärjestelmään ei mietinnössä juurikaan kiinnitetty huomiota, ks. kuitenkin s. 10.

asian käsittely keskuudestaan asettamansa jaoston käsiteltäväksi, kuitenkin niin, että jäsenen erottamista koskeva asia oli aina siirrettävä jaostosta hallituksen käsiteltäväksi. Jaoston toimintaa ei kuitenkaan saatu käytännössä sujumaan halutulla tavalla.

Asianajajan käsikirjassa mainitaan (s. 114 s.), että ”Valmisteltaessa asianajajalain muutoksia 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa havaittiin, että julkisuudessa oli esiintynyt jonkin verran epäluuloja asianajajakuntaa kohtaan, joiden voitiin arvella johtuvan siitä, että asianajajain ammatillinen valvonta oli ollut ensi asteessa asianajajakunnan sisäinen tehtävä.” Nämä epäluulot käyvätkin varsin selvästi ilmi em. Asianajajien valvontatyöryhmän mietinnöstä. Työryhmä ei suorittanut asiassa mitään varsinaista tutkimusta, mutta tuli asianajajaliiton leikekokoelman sekä kansalaisten kanteluitten ja muitten yhteydenottojen perusteella mm. siihen tulokseen, että ”julkinen sana” pitää valvontatoiminnan yhteydessä kielteisenä liiton hallitukselle säädettyä salassapitovelvollisuutta. Palkkioperusteitten osalta oli toivottu lisää täsmällisyyttä. Mietinnössä huomautettiin myös, että julkinen sana ja yleisö eivät useinkaan olleet tietoisia asianajajien ja muitten alalla toimivien erosta.

Mitä tuomioistuimiin, hallintoviranomaisiin ja asianajajakuntaa edustaviin tahoihin tuli, nämä olivat työryhmän mukaan katsoneet asianajajien ammatillisen valvonnan toimineen sellaisenaan hyvin. Sen sijaan taloudellista rikollisuutta tutkivat poliisiviranomaiset olivat työryhmän kuuleman asiantuntijan mukaan ”päinvastaista mieltä” sekä valvonnan onnistuneisuudesta että sen järjestelyistä.

Uskottavuuteen liittyvistä syistä työryhmä päätyi esittämään, että em. kurinpitajaoston sijaan perustettaisiin kurinpitolautakunta, joka olisi liiton hallituksesta erillinen elin. Edelleen työryhmä ehdotti samoista syistä, että kurinpitolautakuntaan nimettäisiin yksi asianajajakunnan ulkopuolinen henkilö, kokenut ja asianajajalain perehtynyt tuomari. Tämän asianajajakunnan ulkopuolisen kurinpitolautakunnan jäsenen tuli olla sen puheenjohtaja. Työryhmä ehdotti vielä, että kurinpitolautakunnan puheenjohtajan ja varapuheenjohtajan määräisi oikeusministeriö asianajajaliittoa kuultuaan.

Työryhmän kannanottoa, joka asianajajakunnan ulkopuolisen puheenjohtajan ja oikeusministeriön nimitysvallan suhteen oli aikaisemmin vakiintuneista näkemyksistä selvästi poikkeava, on selitetty Ruotsissa ja Tanskassa hieman aikaisemmin toteutetuilla lainmuutoksilla. Luultavasti muutoksen syitä on kuitenkin etsittävä syvemältä: asianajajakunnan luonteen muutoksesta, sen liikemiesmäistymisestä ja kaupallistumisesta sekä kuluttajaoikeudellisten näkökohtien yleisestä voimistumisesta. Juuri nämä näkökohdat olivat keskeisellä sijalla esim. Tanskan lainuudistuksen viime vaiheessa.

Asiasta on mielenkiintoinen analyysi tanskalaisen Helle Blomquistin väitöskirjassa *Lawyers' Ethics, the Social Construction of Lawyers' Professionalism, Danish Practising Lawyers and Some Pre-Conditions for Their Ethics*, DJÖF Publishing, Copenhagen 2000. Blomquist tarkastelee asianajajan ammattikuvaa ja sen kehittymistä kolmesta eri kehitysvaiheesta käsin: niistä ensimmäisessä asianajaja toimii tuomioistuimen virkamiehenä (”officer of the court”), toisessa taas itsenäisen ammattikunnan jäsenenä (”fraternity”) ja kolmannessa liikemiehenä (”businessman”). Oikeuden virkamiehen ammattikuvasta siirryttiin Tanskassa itsenäisen profession malliin 1800-luvulla ja ”liikemiesmalliin”

1970-luvulta alkaen. Viimeksi mainitulle oli tunnusomaista mm. liikejuridiikkaa hoitavien asianajajien lukumäärän selvä kasvu ja siirtyminen osakeyhtiömuotoiseen asianajotoimintaan. Kumpikin seikka toi paineita myös asianajajien eettisten normien kehittämiseksi. Samanaikaisesti asianajajakunnan ja sen toimintatavan liikemiesmäistymisen kanssa vahvistui kuluttajaoikeudellinen liike.¹² Asianajajapalveluitten rinnastaminen muihin kuluttajille tarjottaviin palveluihin toi muassaan vaatimuksen siitä, että palvelujen käyttäjien piti päästä vaikuttamaan palvelujen ehtoihin ja palvelujen antajien toimintatapoihin. Toisaalta asianajajien liikemiesmäistyminen ja taloudellisen tuloksen korostuminen asianajotoiminnan päämääränä olivat omansa vähentämään sen selityksen luotettavuutta, että asianajajien tapaoheissa oli kysymys vain ammattikunnan sisäisistä asioista.

Tanskassa asetettiin vuonna 1974 komitea, jonka tehtävänä oli mm. tehdä ehdotuksia hyvää asianajajatapaa koskevien sääntöjen kehittämiseksi ja asianajajien kurinpitolautakunnan kokoonpanoksi. Mitä tapaoheisiin tuli, komitean ajatus oli, että asianajajaliitto ("Danish Bar and Law Society") valmistelisi ohjeet oikeusministeriön vahvistettaviksi¹³ ja että ohjeet muodostaisivat alalla lakia täydentävät oikeusohjeet. Tämä ehdotus ei kuitenkaan kestänyt kuluttajajärjestöjen kritiikkiä ja poliittisia paineita lainvalmistelussa. Uudessa järjestelmässä annettiin keskeinen sija tapaoikeuden kehityksessä kurinpitolautakunnalle: "Pursuant to the AJA, the existing code of conduct is not in itself guiding for the interpretation of the standard. The Board decisions are guiding for the conduct code of the Society. Only after a codification of the Board decisions will it then be possible to form a coherent set of professional standards." (Blomquist, emt. s. 114.) Myös kurinpitolautakunnan kokoonpanoa muutettiin ministeriön valmistelussa komitean esittämästä: lautakuntaan tuli nyt kolmesta ammattituomarista koostuva puheenjohtajisto, ja jäsenistä puolet tuli koostumaan maallikoista toisen puolen ollessa asianajajia. Lopputulosta voidaan luonnehtia sanomalla, että Tanskan asianajajakunnan itsemääräämisoikeus joutui voimakkaan kavennuksen kohteeksi: "The political point of departure was that the lawyers stood to lose their "self rule" (Danish: *selvdømme*). The neo liberalistic trend among the new anti elitist parties did not recognize any right of lawyers to regulate themselves. This general opinion was voiced in an unholy alliance between the left and the right wings of the assembly."

Vaikka Tanskan hyvää asianajajatapaa koskevista ohjeista puhuttaessa edelleen käytettäisiin asianajajien eettisten ohjeitten nimikettä, ohjeet tosiasiaassa ovat muuttaneet luonnettaan ja muodostuneet hybridiksi, jossa on myös kuluttajansuojaan ja julkiseen valvontaan liittyviä piirteitä. Tällaistenkin ohjeitten tarpeellisuutta voidaan toki hyvin perustella eräillä peri-

¹² Varovaisesti voidaan todeta, että Suomen asianajajakunnan kehityskuluissa on löydettävissä vastaavia piirteitä, tosin tietyllä viiveellä. Asianajotoiminnan harjoittaminen osakeyhtiömuodossa tuli meillä mahdolliseksi vasta 1990-luvun alussa, meidän kuluttajansuojalakimme on vuodelta 1978. Suomen asianajajakunnan historiallisesta kehityksestä ks. Letto-Vanamo, Suomalaisen asianajajalaitoksen synty ja varhaiskehitys, oikeushistoriallinen tutkimus, Suomalainen lakimiesyhdistys, Vammala 1989. Letto-Vanamon tarkastelu ei kuitenkaan valitettavasti ulotu juuri vuotta 1734 pitemmälle. 1600-luvulta voidaan kuitenkin panna merkille, että tuolloin syntynyt asianajajakunta oli hyvin luonnehdittavissa "officers of the court" -ryhmään kuuluvaksi. Asianajajilta edellytettiin mm. valan vannomista oikeudessa. Pyrkimykset itsenäisen, lainopillisesti koulutetun asianajajakunnan luomiseen kariutuivat kuitenkin vuoden 1734 lain myötä. Asianajajalaki säädettiin ja sen myötä asianajajien julkisoikeudellinen yhdistys, Suomen asianajajaliitto perustettiin vasta vuonna 1958. Asianajajakunnan voimakkaan lukumääräisen kasvun alku on meilläkin ajoitettavissa 1970-luvulle.

¹³ Ajatus osoittaa, ettei komitea ollut lainkaan mieltänyt sitä eroa, joka on eettisten ohjeitten ja lainsäädännön välillä, ks. edellä alaviitteen 4 kohdalla esitettyä.

aatteellisilla ja käytännön näkökohdilla: miksi asianajopalveluja tarvitsevan kuluttajan pitäisi tyytyä yksinomaan asianajajien luomiin sääntöihin ja ylläpitämään järjestelmään, kun kuluttajan ja asianajajan välillä syntyy erimielisyyttä toimeksiannon oikeasta hoidosta.

Ammatillinen valvonta ja kurinpitojärjestelmän muutokset asianajajalain vuosien 1992 ja 2004 muutoksissa

Vuoden 1992 uudistus

Kuten todettu, Suomen vuoden 1985 valvontatyöryhmän mietintö ei johtanut välittömiin lainsäädäntötoimiin eikä asianajajayhdistyksen sääntöjen muuttamiseen. Seuraavalle vuosikymmenelle tultaessa lain ja sääntöjen muuttaminen tuli ajankohtaiseksi osakeyhtiömuotoisen asianajotoiminnan alkaessa toteutua käytännössä siitä riippumatta, ettei sellaista laissa tunnettu. Samassa yhteydessä nousi uudelleen esille kysymys asianajajien valvonta- ja kurinpitojärjestelmän uudistamisesta. Asianajaja Jukka Peltosen puheenjohtajana ollessa autonominäkökohdat olivat aikaisempaa korostetummin esillä liiton toiminnassa.

Tällaisista näkökohdista liikkeelle lähtenyt asianajajalain uudistaminen johti hallituksen esitykseen HE 152/1991 vp, johon nyt ensimmäistä kertaa sisältyivät säännökset kurinpitolautakunnan¹⁴ ns. ulkopuolisista jäsenistä. Tällaisia jäseniä tuli kurinpitolautakuntaan kaksi. Kaikki kurinpitolautakunnan jäsenet tuli nimittämään liiton korkein päättävä elin, valtuuskunta. Ulkopuolisten jäsenten ”soveltuvuudesta” tehtävään tuli ennen nimittämistä hankkia oikeusministeriön lausunto. Vuoden 1985 valvontatoimikunnan esittämään nimittämismenettelyyn ei hallituksen esityksessä viitattu millään tavalla.

Ne perustelut, jotka vuoden 1991 hallituksen esityksessä mainittiin syinä ulkopuolisten jäsenten ottamiselle kurinpitolautakuntaan, olivat jokseenkin pyöreät, ikään kuin kompromissihakuiset. Toisaalta myönnettiin, että asianajajien valvonta oli Suomessa järjestetty kansainvälisesti vertailukelpoisella tavalla: valvonnan kohteena olevan asianajajan oikeusturvaan oli kiinnitetty riittävää huomiota ja myös yleinen etu tuli riittävästi turvatuksi. Samalla kuitenkin todettiin, että julkisuudessa oli esiintynyt ”jonkin verran” epäluuloja asianajajakuntaa kohtaan. Epäluulojen saatettiin arvella johtuvan osittain siitä, että asianajajien valvonta oli ensiasteessa asianajajakunnan sisäinen tehtävä. Uudistuksen mukanaan tuomista myönteisistä vaikutuksista esitettiin kurinpitolautakunnan työn arvostuksen kasvaminen asianajajakunnan piirissä ja valvonnan uskottavuuden parantuminen yleisön keskuudessa.¹⁵

¹⁴ Itse kurinpitolautakuntakin, joka on toiminnassaan liittohallituksesta riippumaton, perustettiin tällä lainmuutoksella (197/92). Hallituksen kurinpitojaosto tuli siis kuuluneeksi liiton valvontaorganisaatioon kymmenen vuoden ajan.

¹⁵ Tiedossani ei ole, että odotetusta arvostuksen kasvamisesta ja uskottavuuden parantumisesta olisi tehty mitään luotettavaa tutkimusta sen paremmin asianajajakunnan omassa piirissä kuin ulkopuolisten toimestakaan. Tiedon taso on siis edelleen samankaltainen kuin vuoden 1985 valvontatyöryhmän mietintöä tehtäessä.

Vuoden 2004 uudistus

Uusi kurinpitolautakunta sai suorittaa tehtävänsä kutakuinkin ilman julkista kritiikkiä. Jonkin verran keskustelua oli kuitenkin nostattanut kurinpitomenettelyssä noudatettu tiukka salassapito, joka oli esillä varsinkin viranomaisten toiminnan julkisuutta koskevaa lakia säädettäessä (L 621/1999). Lakihan koskee sen 4 §:n 2 momentin perusteella myös lain perusteella julkista tehtävää hoitavaa yhteisöä.

Piirteinä, jotka osoittavat Suomen Asianajajaliiton julkisoikeudellista luonnetta, on Asianajajan käsikirjassa (s. 54 s.) mainittu mm. se, että liiton hallituksella on lain mukaan velvollisuus valvoa asianajajien toimintaa ja että liiton hallituksella sekä kurinpitolautakunnalla on oikeus ja velvollisuus käyttää kurinpitovaltaa asianajajiin nähden. Päämiehen suojaksi säädetty asianajajan salassapitovelvollisuus on puolestaan julkisuutta rajoittava seikka.

Kun asianajajaliiton piirissä kuluvan vuosituhannen alussa uudelleen käynnistettiin toimia asianajajalain muuttamiseksi, lienevät keskeisenä syynä kuitenkin olleet ne palkkioasioitten välimiesmenettelyn yhteydessä ilmenneet jääviysongelmat, jotka olivat tulleet esille erässä julkisuutta saaneessa oikeudenkäynnissä.¹⁶

Lainmuutoksen valmistelutyö oli jälleen varsin pitkä ja monivaiheinen. Siitä huolehtimaan asetettiin asianajajaliiton aloitteesta oikeusministeriön työryhmä, jonka puheenjohtajana toimi apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka. Pöydällä olivat sekä kysymys valvonta- ja kurinpitoasioitten julkisuudesta että palkkioriita-asioitten välimiesmenettelystä, mutta niitten rinnalle oli tullut myös kysymys kurinpitolautakunnan uudelleen järjestämisestä.¹⁷

Lautakunnan kokonaisjäsenmäärän muuttamiseen yhdeksästä ei nähty syytä, mutta kokonpanoa pidettiin jaostotyöskentelyn mahdollistamiseksi tarpeellisenä korjata niin, että aikaisemman (puheenjohtaja ja kahdeksan muuta asianajajajäsentä) sijasta tulisi lautakunnan yhdeksästä jäsenestä kolmen olla asianajajakuntaan kuulumattomia. Puheenjohtajan ja viiden jäsenen tuli olla asianajajia ja heidät valitsisi asianajajaliiton valtuuskunta. Lautakunta valitsisi keskuudestaan kaksi varapuheenjohtajaa. Samalla kurinpitolautakunnan nimi muutettaisiin valvontalautakunnaksi.

¹⁶ Palkkioriita-asioitten välimiesmenettely oli järjestetty asianajajaliiton säännöissä asianajajalain 2 §:n 1 momentin 10 kohdan valtuutussäännöksen perusteella. Edellä viitattu oikeudenkäynti päättyi korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2001:11: ”Asianajajan palkkiota koskeva riita-asia oli hänen asiakkaittensa pyynnöstä ratkaistu Suomen Asianajajaliiton sääntöjen mukaisessa välimiesmenettelyssä. Välimiehinä toimineet asianajajat kuuluivat hallitukseen liiton siinä paikallisosastossa, jonka jäsen asiassa vastaajana ollut asianajaja oli. Ratkaisusta ilmenevin perustein välimiesten ei katsottu olleen esteellisiä.”

¹⁷ Aluksi mainituissa kahdessa kysymyksessä päädyttiin (HE 54/2004 vp) ensin julkisuusasiassa siihen, että asianajajaliitolle tuli velvollisuus pitää erityistä julkista päiväkirjaa valvonta-asioista ja palkkioriita-asioista. Valvonta-asian ratkaisusta ja palkkiota koskevasta suosituksesta tuli laatia julkinen ratkaisuseloste. Kurinpidollisten seuraamusten joukosta tuli poistettavaksi julkinen varoitus, jonka sijaan säädettiin mahdollisuus määrätä seuraamusmaksu, suuruudeltaan vähintään 500 ja enintään 15 000 euroa. Mitä taas palkkioriita-asioihin tuli, asianajajaliiton välimiesmenettely lakkautettiin ja palkkioriita-asiat tulivat käsiteltäviksi valvontalautakunnan jaostossa, jonka puheenjohtajana toimisi tällöin asianajajakuntaan kuulumaton jäsen. Asiakkaan pyynnöstä voitiin palkkion kohtuullisesta määrästä antaa suositus. Edelleen lainuudistuksella tehtiin mahdolliseksi, että eläkkeelle siirtyvä asianajaja voisi käyttää ammattinimikettään tietyin edellytyksin myös ammatitoiminnan päättyessä.

Yhden asianajajajäsenen korvaaminen asianajajakuntaan kuulumattomalla henkilöllä nähtiin siis tarpeelliseksi puolin ja toisin, mutta asianajajakuntaan kuulumattomien jäsenten nimittämistavasta tuntui muodostuvan ylipääsemätön ongelma. Valtiovallan taholla edellytettiin, että nimityksen tekisi oikeusministeriö. Asianajajaliitto piti tiukasti kiinni aikaisemmasta järjestyksestä: nimitysvalta kuului liiton valtuuskunnalle, mutta ministeriötä tuli kuulla asiassa.

Valmistelun jatkuessa esitettiin nimittämiskysymyksen ratkaisemiseksi kompromissia, jonka mukaan valvontalautakunnan muut kuin asianajajajäsenet nimittäisi tuomarINVALINTALAUTAKUNTA. Tämä vaihtoehto ei kuitenkaan läpäissyt ministeriön lopullista käsittelyä, ja hallituksen esitykseen HE 54/2004 oli asianajajaliitolle yllättävänä ratkaisuna kirjattu ehdotus valtioneuvostosta nimittävänä viranomaisena. Nimitysesityksen tekeminen kuului oikeusministeriölle, jonka tuli pyytää asianajajaliiton lausunto ehdotettavien henkilöiden sopivuudesta tehtävään. Hallituksen esityksen perusteluihin kuului lisäksi lausuma, jonka mukaan liiton lausunnolle oli tarkoitus antaa erityistä painoarvoa ja että tehtävään ei ole tarkoitus nimittää vastoin liiton näkemystä. Lautakunnan jäsenten kelpoisuusehdot tulivat säädettäviksi laissa.

Hallituksen esityksen hyväksyminen valtioneuvostossa ei lopettanut asianajajaliiton muutospyrkimyksiä, vaan nimitysjärjestelmän muuttamiseksi toimittiin vielä eduskuntakäsittelyn aikana.¹⁸ Eduskunnan lakivaliokunta ehdottikin mietinnössään (LaVM 5/2004 vp), että kyseisen säännös kirjoitettaisiin lain 7a §:ään (hallituksen esityksen 6a §) seuraavasti:

”Asianajajayhdistyksen valtuuskunta valitsee valvontalautakunnan puheenjohtajan sekä asianajajakuntaan kuuluvat jäsenet ja heidän varajäsenensä. Valtioneuvosto nimittää asianajajakuntaan kuulumattomat valvontalautakunnan jäsenet ja heidän varajäsenensä oikeusministeriön esityksestä ministeriön saatua ehdokkaiden kelpoisuudesta tehtävään asianajajayhdistyksen puoltavan lausunnon.¹⁹ Lausuntopyynnössä on esitettävä ehdokkaita kaksi kertaa niin paljon kuin on nimitettäviä.”

Lakivaliokunnan ehdottamaa muutosta, joka hyväksyttiin eduskunnan lopullisessa käsittelyssä, voidaan kuvata niin, että hallituksen esityksen perusteluihin kirjattu eräänlainen *veto-oikeus*, joka asianajajaliitolle tuli kuulumaan siltä pyydettyään lausunnon johdosta, kirjoitettiin itse lakitekstiin.

¹⁸ Asianajajaliiton Internet-sivuilla 23.4.2004 julkaistu tiedote antaa hyvän kuvan keskustelun sävystä: ”Työryhmän (s.o. em. apulaisoikeuskansleri Jonkan työryhmän, T.E) yksimielinen esitys oli, että Asianajajaliiton valvontalautakunnan asianajajakuntaan kuulumattomat jäsenet nimeäisi tuomarINVALINTALAUTAKUNTA, mikä on omiaan korostamaan valvontalautakunnan riippumattomuutta. Juuri ennen asian esittelyä hallitukselle oikeusministeri Johannes Koskinen romutti työryhmän saavuttaman esityksen siltä osin kuin on kyse valvontalautakunnan nimittämismenettelystä. Asianajajaliitto ei voi hyväksyä oikeusministerin esitystä. Se on vastoin oikeusvaltion periaatetta, jonka mukaan asianajajalaitoksen tulee olla poliittisesta vallasta riippumaton aivan samoin kuin tuomarilaitos. Poliittinen valtioneuvosto ei ole sopiva taho nimittämään jäseniä valvontalautakuntaan, toteaa Asianajajaliiton puheenjohtaja Matti Manner.”

¹⁹ Asianajajaliiton lausunto on siis kuitenkin nyt rajattu koskemaan vain asianomaisen kelpoisuutta, joka on suppeampi käsite kuin hallituksen esityksessä käytetty sopivuus tehtävään. Kelpoisuusvaatimuksiin kuuluu, että asianomainen on suorittanut oikeustieteen kandidaatin tutkinnon ja on perehtynyt asianajajatoimintaan sekä lisäksi tuomarin tehtäviin taikka oikeustieteen yliopistolliseen koulutukseen ja tutkimukseen.

Kun tarkastellaan niitä perusteluita, joita nimittämiskysymyksen pääratkaisuvaihtoehtoillemme eri vaiheissa esitettiin, voidaan havaita, että päätöksenteon pohjaksi oli koottu poikkeuksellisen runsaasti oikeusvertailevaa aineistoa asianajajaloista yleensä ja kurinpitojärjestelmistä erityisesti niin pohjoismaista kuin Itävallasta, Saksasta ja Alankomaistakin. Lisäksi kurinpitokysymyksiä oli tarkasteltu ihmis- ja perusoikeusnäkökulmasta. Eri valmisteluvaiheissa painotettiin eri näkökohtia. Kun tuomarinalintalautakuntaa suunniteltiin valvontalautakunnan asianajajakuntaan kuulumattomien jäsenten nimittäjäksi, katsottiin ehdotetun menettelyn varmistavan sekä asianajajakunnan riippumattomuuden että julkisen vallan edun toteutumisen. Asianajajakunnan riippumattomuus edellytti sitä, että toimikunnan puheenjohtajana toimi asianajaja.

Kun lopullisessa hallituksen esityksessä nimitysvalta oli siirretty tuomarinalintalautakunnalta valtioneuvostolle, perustelut vastasivat edellä esitettyjä. Niiden lisäksi hallituksen esitykseen oli otettu maininta siitä, että asianajajakunnan luottamuksen saavuttamiseksi oli välttämätöntä, että asianajajaliiton lausunnolle ehdotettavien ulkopuolisten sopivuudesta jäsenen ja varajäsenen tehtävään annetaan erityistä painoarvoa eikä tehtävään nimitetä vastoin liiton näkemystä. Eduskunnan lakivaliokunnan sisällyttäessä tämän *veto*-oikeuden edellä selostetulla tavalla itse lakitekstiin olivat perustelut puhtaasti asianajajakunnan autonomisuudesta lähtevät:

”Lakivaliokunnan mielestä tällainen asianajajayhdistyksen tietynlainen *veto*-oikeus ehdokkaita asetettaessa ilmentää sopivalla tavalla sitä, että kysymyksessä on nimenomaan asianajajayhdistyksen itsensä harjoittama ammattieettinen valvonta. Asian periaatteellisen merkityksen vuoksi sitä ei kuitenkaan voida jättää vain perustelujen varaan, vaan siitä on nimenomaisesti säädettävä. Lakivaliokunta ehdottaa pykälään tehtäväksi tätä tarkoitettavan muutoksen.”

Kuluttajansuojanäkökohtiin tai siihen, että asianajajien valvonta- ja kurinpitojärjestelmän tuli nauttia myös suuren yleisön luottamusta, ei siis nyt laisinkaan viitattu.

Valvonta ja kurinpito on uudelleen järjestetty, mutta miten kehitetään hyvää asianajajatapaa?

Suomessa asianajajalain muutosten yhteydessä käyty keskustelu asianajajien valvonta- ja kurinpitojärjestelmästä on vain välillisesti käsitellyt itse eettisiä tapaohjeita ja niitten sisältöä.

Kantaa on voimakkaasti otettu siihen, mitkä ja keiden toimesta nimetyt tahot saavat valvoa tapaohjeitten noudattamista ja antaa seuraamuksia niitten rikkomisesta. Sen sijaan kysymys siitä, onko vuonna 1972 kodifioitujen tapaohjeitten sisältö edelleen ajan tarpeita vastaava, ja millä tavalla mahdollisesti tarvittavat uudistukset valmistellaan ja toteutetaan, on jäänyt avoimeksi. Asianajajaliitto ei ole vähään aikaan käsitellyt asiaa, ja esim. Asianajajan käsikirjan kannanotot (s. 191 ss.) ovat verraten konservatiivisia. Teoksessa kerrotaan mm., että liiton

hallituksen eettinen valiokunta on 1980-luvun lopulla käynyt tapaohjeet läpi sitä silmällä pitäen, olisivatko tarkistukset tarpeellisia.”Sellaiseen ei havaittu aihetta.”²⁰

Käsikirjassa korostetaan, että hyvää asianajajatapaa synnyttää ja kannattaa asianajajakunnan yleinen ja yhteinen mielipide, *communis opinio*. Tämän johdosta joutuu kysymään, mikä on se forum, jolla Suomen asianajajakunta tätä yleistä ja yhteistä mielipidettään luo ja kehittää. Se voisi luontevimmin olla juuri em. liittohallituksen asettama eettinen valiokunta, johon kuuluu 8 jäsentä (ml. puheenjohtaja) ja jonka tehtäviksi on asetettu asianajajaetiikkaan sekä asianajajan siviili- ja rikosoikeudelliseen vastuuseen kuuluvien asioitten seuranta ja valmistelu sekä niitä koskevien ehdotusten tekeminen.²¹

Keskeinen asema hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeitten seurannassa ja soveltamisessa on puolestaan liiton valvontalautakunnalla, joka vuosittain tulee käsittelemään kolmisensataa kurinpitooasiasiaa. Niistä julkaistaan vuosittain valvontakertomus, minkä lisäksi lautakunta voi määrätä, että kurinpitopäätös, jolla on periaatteellista merkitystä tai muutoin yleistä mielenkiintoa, on kokonaan tai osaksi saatettava julkisuuteen. Tällaisissa tapauksissa on lautakunnan laatima tapausreferaatti julkaistu *Defensor Legis*issä ja Internetissä asianajajaliiton jäsen-sivuilla.²²

Valvontalautakunnan näkökulma tapaohjeisiin on kuitenkin repressiivinen, ikään kuin jälkikäteen. Se ei myöskään ole katsonut tehtäviinsä kuuluvan tapaohjeitten kriittistä arviointia tai ehdotusten tekemistä tapaohjeitten muuttamiseksi.²³ Ajatus on tavallaan käännteinen sille, mitä edellä alaviitteessä 19 on mainittu eettisen valiokunnan tehtävänrajauksesta: eettisen valiokunnan tehtäviinhän ei kuulu käsitellä kysymyksiä, jotka liittyvät tapaohjeitten jonkin kohdan tulkintaan. Kumpikin tehtävänrajaus on negaation muodossa. On kysyttävä, miten voitaisiin päästä positiivisen toiminnan uralle.

²⁰ Eettisen valiokunnan tehtäviin ei kuulu käsitellä kysymyksiä, jotka liittyvät tapaohjeitten jonkin kohdan tulkintaan. Tämä tehtävä on kurinpitolautakunnan, nyttemmin siis valvontalautakunnan. Viime aikoina eettinen valiokunta on mm. valmistellut vuonna 2002 Euroopan unionin asianajajaliittojen neuvoston (CCBE) suosituksen pohjalta sähköistä viestintää ja internetiä koskevan ohjeen ja suosituksen sekä käsitellyt rahanpesuun liittyviä eettisiä kysymyksiä ja asianajajatoiminnan harjoittamista osuuskuntamuodossa.

²¹ Tämän kirjoituksen alussa mainittu Asianajajaoikeuden kilta on tarjonnut mainion keskusteluforumin tapaohjeisiin liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä, ja killan kokouksissa pidettyjä esityksiä on julkaistu *Defensor Legis*issä. Kilta on kuitenkin liiton organisaatiosta riippumaton, eikä esimerkiksi eettinen valiokunta ole huomatakseni kovin tarkoin seurannut killan toimintaa.

²² Erityisen merkittävä referaattikokonaisuus on sisältynyt kurinpitolautakunnan tuolloisen puheenjohtajan Seppo von und zu Fraunbergin artikkeliin Kurinpitolautakunnan ratkaisut asianajajan esteellisyydestä, DL 1997 s. 182 ss.

²³ Voidaan myös kysyä, missä määrin valvontalautakunnan työ itse asiassa on koko asianajajaliiton jäsenkunnan kattava. Tähän tarkasteluun saa mielenkiintoisen näkökulman edellä mainitusta Helle Blomquistin väitöskirjasta. Tanskan kurinpitolautakunnan työtä tutkiessaan Blomquist on tehnyt sen tärkeän havainnon, että kurinpitomenettelyn kohteeksi joutuu tyypillisesti joko yksin tai pienessä toimistossa työskentelevä asianajaja. Liikejuridiikan suurten toimistojen asianajajat ovat kurinpidon kohteina merkittävästi vähemmän kuin heidän suhteellisen määränsä perusteella voitaisiin ajatella. Kurinpidon kohteeksi joutuvan päämiehenä on lisäksi varsin usein yksityishenkilö, jonka toimeksianto on koskenut esim. kiinteistökauppaa, avioeroa, perintöä tai saatavan perintää, ks. Blomquist s. 119 ss. ja liite 2. Transaktiojuridiikan eettiset kysymykset eivät juuri tule tanskalaisessa kurinpidossa käsiteltäviksi. Vastaavalla tarkkuudella tehtyä selvitystä Suomesta ei ole käytettävissäni, mutta käytännön tuntuma viittaa siihen, että myös Suomessa valvontalautakunnan kurinpitomenettely kohdistuu asianajajakuntaan vastaavalla tavalla valikoivasti.

Aloite asianajajien tapaohjeitten ylläpitämisestä ja jatkuvasta kehittämisestä kuuluu epäilemättä asianajajaliitolle itselleen. Nykyisessä tilanteessa voidaan tuskin sanoa, ettei ohjeitten läpikäyntiin ja tarkistamiseen ole aihetta. Asianajotoiminta on reilussa kolmessa vuosikymmenessä muuttunut paljon niin meillä kuin muuallakin. Toimijat ovat tulleet suuremmiksi, ala on liikemiesmäistynyt, laajentunut ja kansainvälistynyt.²⁴ Huomioon tulee ottaa myös yksityisten kansalaisten asema asianajopalvelujen kuluttajina ja valvontajärjestelmän toiminnan käynnistäjinä.

²⁴ Kuten tunnettua, on esim. meidän kansallisten tapaohjeittemme ja CCBE:n valmistelemien eurooppalaisten tapaohjeitten välillä eräitä ristiriitaisuuksia.